

Anmeldelser

Hans Gullestrup, *Kultur, kulturanalyse og kulturetik - eller hvad adskiller og forener os?*, København: Akademisk Forlag, 1992, 292 s., kr. 280,00.

Kulturbegrebet er en af de mere komplicerede størrelser. Det har altid været svært at indkredse, og i disse år, hvor "kultur" spiller en meget fremtrædende rolle i humaniora, i samfundsvidenskabernes og i den offentlige debat, er det på sin plads at søge klarlagt, hvad begrebet dækker over, og med Gullestrups bog i hånden håber man at få besked. Bogen spænder ganske vidt. Den stiller sig ikke tilfreds med blot at fortælle, hvad kultur er, den ønsker også at give anvisning på, hvordan man kan forstå andre kulturer, ligesom den kommer ind på en række etiske problemstillinger, som opstår ud af det interkulturelle samkvem. Gullestrup anfører meget sympatisk, at bogen også sigter mod at øge forståelsen mellem kulturerne. Det er alt sammen meget vigtigt, men bogen formår desværre ikke at leve op til de forventninger, man kunne have til den. Det skyldes først og fremmest, at de kulturteoretiske overvejelser, som Gullestrup fremfører i bogens 1. del, og som resten af bogen står og falder med, er helt utilstrækkelige for en forståelse af kulturelle fænomener.

Hvad er "kultur" ifølge Gullestrup? Han fremlægger et kulturbegreb, som er baseret på en ulyksalig sammenblanding af to forskellige betydninger af ordet "kultur". I den ene betydning bruger vi "kultur" som betegnelse for en række aspekter ved alt menneskeligt samfundsliv: Kombinationen af immaterielle og materielle fænomener således som den optræder i menneskelig social praksis. Den anden betydning af ordet er nærmest synonym med "samfund", som når vi taler om "orientalske kulturer". Her henviser vi til geografisk afgrænselige befolkningsgrupper. Gullestrup blander disse to betydninger sammen og konstruerer et holistisk og totaliserende kulturbegreb, som fremstiller kultur som en helhed af nøje forbundne dele, hvorved kultur opstår som en klart afgrænset helhed.

Dette kulturbegreb har rod i nationalromantikken og er dybest set en metafor for nationalstaten. I Gullestrups udgave spiller kulturøkologiske og markant biologiske funderede, funktionalistiske antagelser en stor rolle, og resultatet bliver kulturel holisme: "[K]ulturen er en dynamisk helhed. En størrelse, hvor en række forskellige elementer virker sammen i en dynamisk kompleksitet ... ved at forstå helheden, sammenhængen mellem kulturens enkeltelementer, har man forstået kulturen" (p. 108). Man kan sige, at Gullestrup definerer kultur som lokale, dynamiske reproduktionssystemer.

Det er meget u hensigtsmæssigt at bestemme kultur på den måde. Kultur findes ikke som klart afgrænsede totaliteter. Verden er ompændt af et *flow* af mennesker, kapital, ideer, teknologi, information etc. i en grad, at det er umuligt teoretisk at definere kulturelle enheder med skel så klare, at man tydeligt

Anmeldelser

Hans Gullestrup, *Kultur, kulturanalyse og kulturetik - eller hvad adskiller og forener os?*, København: Akademisk Forlag, 1992, 292 s., kr. 280,00.

Kulturbegrebet er en af de mere komplicerede størrelser. Det har altid været svært at indkredse, og i disse år, hvor "kultur" spiller en meget fremtrædende rolle i humaniora, i samfundsvidenskabernes og i den offentlige debat, er det på sin plads at søge klarlagt, hvad begrebet dækker over, og med Gullestrups bog i hånden håber man at få besked. Bogen spænder ganske vidt. Den stiller sig ikke tilfreds med blot at fortælle, hvad kultur er, den ønsker også at give anvisning på, hvordan man kan forstå andre kulturer, ligesom den kommer ind på en række etiske problemstillinger, som opstår ud af det interkulturelle samkvem. Gullestrup anfører meget sympatisk, at bogen også sigter mod at øge forståelsen mellem kulturerne. Det er alt sammen meget vigtigt, men bogen formår desværre ikke at leve op til de forventninger, man kunne have til den. Det skyldes først og fremmest, at de kulturteoretiske overvejelser, som Gullestrup fremfører i bogens 1. del, og som resten af bogen står og falder med, er helt utilstrækkelige for en forståelse af kulturelle fænomener.

Hvad er "kultur" ifølge Gullestrup? Han fremlægger et kulturbegreb, som er baseret på en ulyksalig sammenblanding af to forskellige betydninger af ordet "kultur". I den ene betydning bruger vi "kultur" som betegnelse for en række aspekter ved alt menneskeligt samfundsliv: Kombinationen af immaterielle og materielle fænomener således som den optræder i menneskelig social praksis. Den anden betydning af ordet er nærmest synonym med "samfund", som når vi taler om "orientalske kulturer". Her henviser vi til geografisk afgrænselige befolkningsgrupper. Gullestrup blander disse to betydninger sammen og konstruerer et holistisk og totaliserende kulturbegreb, som fremstiller kultur som en helhed af nøje forbundne dele, hvorved kultur opstår som en klart afgrænset helhed.

Dette kulturbegreb har rod i nationalromantikken og er dybest set en metafor for nationalstaten. I Gullestrups udgave spiller kulturøkologiske og markant biologiske funderede, funktionalistiske antagelser en stor rolle, og resultatet bliver kulturel holisme: "[K]ulturen er en dynamisk helhed. En størrelse, hvor en række forskellige elementer virker sammen i en dynamisk kompleksitet ... ved at forstå helheden, sammenhængen mellem kulturens enkeltelementer, har man forstået kulturen" (p. 108). Man kan sige, at Gullestrup definerer kultur som lokale, dynamiske reproduktionssystemer.

Det er meget u hensigtsmæssigt at bestemme kultur på den måde. Kultur findes ikke som klart afgrænsede totaliteter. Verden er ompændt af et *flow* af mennesker, kapital, ideer, teknologi, information etc. i en grad, at det er umuligt teoretisk at definere kulturelle enheder med skel så klare, at man tydeligt

kan afgrænse dem fra hinanden og meningsfuldt tale om interne og eksterne elementer. Gullestrup har da også meget store problemer med at oversætte sit teoretiske kulturbegreb til virkelighedens verden, til en praktisk kulturel indsigt. Gang på gang understreger han, at det er vanskeligt empirisk at afgrænse en bestemt kultur, og at kulturen internt kan være heterogen. Han forsøger at løse problemet ved at hævde, at kulturbegrebet må opfattes relativt, at det må afgrænses relativt, afhængigt af den konkrete analyse, således at det nogen gange kan være hensigtsmæssigt at tale om, at for eksempel den nordamerikanske kultur adskiller sig fra den sydeuropæiske, og den jyske fra den københavnske.

Den går altså ikke, hvis der skal blive noget tilbage af det holistiske kulturbegreb, han insisterer på. Kulturen *må* eksistere som en virkelig enhed og ikke blot komme til syne som iagttagernes analytiske konstruktion. På denne måde kan bogens 2. del læses som et dementi af 1. del. Men sådan er den næppe tænkt.

Bogen henvender sig især til mennesker, som praktisk eller teoretisk beskæftiger sig med mennesker fra andre kulturer. Skal man med en sådan beskæftigelse på feltarbejde "i en fremmed kultur", så giver bogen et par nyttige råd. Men hvis man for eksempel er medarbejder ved et flygtningecenter og til daglig er omgivet af samværsproblemer mellem danskere og flygtninge og blandt flygtningene indbyrdes, så er det næppe særlig befordrende at blive foreholdt, hvordan man organiserer sit feltarbejde. Bogen mangler faktisk oplysende beskrivelser af interkulturelt samkvem, og af hvordan man skal forstå det, så man kan handle på en fornuftig måde. Nogle af hans eksempler er uvirkelige eller lidet gennemtænkte. I afsnittet om interkulturel kommunikation omtales en dansktalende samoaner, som er på besøg hos en dansk familie, og som på grund af sprogforskelle må nøjes med én kop kaffe. Det er mærkeligt, at 2. del har overskriften "Kultur-praksis". Bogen lader en række mennesker, som den påstår at henvende sig til, i stikken. Det er besynderligt, at Gullestrup ikke diskuterer rimeligheden i hans påstand om, at det er kultur, som adskiller og forener "os". Herved bliver kultur ren mystifikation, for menneskelig adfærd rummer masser af muligheder for divergens, som ikke meningsfuldt kan henføres til kulturforskelle. Det bunder formodentlig i, at han ikke forstår kultur som menneskelig praksis, men som system- eller regelbunden adfærd.

Bogens sidste del er helliget etik og moral i det interkulturelle samvær. Gullestrup opfatter kulturer som moralske systemer. Hvad der er korrekt adfærd i en kultur, er det ikke nødvendigvis i en anden. Denne moralske relativisme gør naturligvis interkulturel virksomhed moralsk kompliceret. Med hvilken ret, må man spørge, kan man tillade sig at gribe ændrende ind i en anden kultur? Giver det mening at tale om "udvikling" i en eller anden objektiv forstand? Gullestrup påpeger ganske rigtigt, at sådanne spørgsmål ikke lader sig besvare med et relativistisk udgangspunkt. Dertil kræves universelle kriterier. Et sæt kriterier, siger Gullestrup, kunne være dem, som befordrer en human-økologisk teknologi, som kan formindske de globale miljø- og samfundsproblemer. Andre kriterier kunne findes i "nogle alment accepterede, kulturelle værdier, som for eksempel FN's menneskerettighedserklæringer eller tilsvarende".

Jeg kan ikke se andet end, at disse forslag ikke fører til kulturuniversalisme, men til kulturabsolutisme, for der er intet universelt i bekymring over naturens tilstand eller i forestillingen om menneskerettigheder. Begge dele bygger på værdier, som har rod i den vestlige civilisation. Det bliver derfor uvægerligt nogle vestlige kriterier, som resten af verden skal stå til regnskab for. Dette er konsekvensen af Gullestrups argumentation, men er det det, han mener? Jeg ved det ikke, for her holder bogen op. Hele denne 3. del bærer præg af at være nogle alt for foreløbige overvejelser, som slet ikke er på niveau med problemstillingens kompleksitet.

Det er vanskeligt at se, hvem der kan have glæde af denne bog. Kulturteoretikere vil studse over dens arkaiske kulturbegreb, og mennesker, som er mere praktisk engageret i interkulturel virksomhed, bliver ladt i stikken, fordi den ikke er nær oplysende nok. Det hænger sammen med, at Gullestrup ikke forstår, at kultur er menneskelig praksis, og derfor befordrer bogen ingen indsigt i, hvad kultur er og bidrager næppe til interkulturel forståelse.

Poul Pedersen
Afdeling for Etnografi og Socialantropologi
Moesgård

Torben Beck Jørgensen og Preben Melander (red.), *Livet i offentlige organisationer. Institutionsdrift i spændingsfeltet mellem stat, profession og marked*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1992, 402 s., kr. 395,00.

Af grunde, som forbliver uransagelige, har de fleste studier af offentlige organisationer interesseret sig ikke alene for den offentlige forvaltning i snæver forstand, men også for den del af den offentlige forvaltning, som er placeret i umiddelbar nærhed af den politiske ledelse. Det har naturligt nok også ført til en utrolig interesse for embedsmænds betjening af politikerne og dermed for samspillet mellem politikere og embedsmænd.

Denne traditionelle bias omtales her, fordi en af dens utilsigtede konsekvenser er, at vi næsten ikke ved noget om, hvordan andre offentlige organisationer er opbygget, hvordan de fungerer internt og i forhold til deres omgivelser. Det gælder, hvad enten der er tale om klienter og brugere eller om andre organisationer, herunder overordnede politiske og administrative instanser. Det er så meget mere synd og skam, som den i enhver henseende store del af den offentlige sektors organisationer hører til den sidste og ikke til den første, for forvaltningsforskningen åbenbart mere eksklusive kategori.

Forskerne på COS har sat sig for at rette op på skævheden. Det er foreløbig sket i bogen *Livet i offentlige organisationer*. Den skal læses på to forskellige måder. For det første er der tale om en analyse af fire cases. Fire statslige organisationer, som alle tilhører den anden kategori af organisationer, beskrives og analyseres. Det drejer sig om Arbejdstilsynet, Det kgl. Teater, Rigshospitalet